

підвищення якості готовності майбутніх педагогів до розвитку творчості дітей дошкільного віку; дозволяє враховувати особливості освітньої підготовки студентів на різних етапах навчання у вищих закладах освіти, озброює ефективними методами, формами і засобами актуалізації творчих можливостей у дітей дошкільного віку.

Запровадження акмеологічного підходу в підготовці майбутніх вихователів до формування та розвитку творчості дітей дошкільного віку істотно впливає на формування професійно значущих якостей майбутніх фахівців і сприяє оптимізації їхньої професійної підготовки.

Акмеологічний підхід у підготовці майбутніх вихователів передбачає: ціннісне наповнення змісту освіти; надання повноцінної інформації про сутність, цінності і цілі педагогічної діяльності професійного саморозвитку; демократичний стиль спілкування, створення психологічної атмосфери співпраці і співтворчості; орієнтацію на положення активно-діяльнісного, особистісно-орієнтованого, розвивального, індивідуально-диференційованого педагогічних підходів; використання ігрових, дискусійних технологій тощо.

З огляду на вищезазначене, до результатів підготовки майбутніх вихователів до формування та розвитку творчості дітей дошкільного віку варто віднести: мотиваційну спрямованість особистості майбутнього викладача, що проявляється в позитивних настановах на майбутню педагогічну

професію, прагнення досягти успіхів у ній; емоційну стійкість особистості, ціннісні орієнтації; систему професійних знань, умінь і навичок; уміння творчо мислити, ефективно вирішувати нові завдання; бажання самостійно поповнювати свої знання, вдосконалювати практичні навички та вміння.

Отже, акмеологічний підхід є важливим інструментом у підготовці майбутніх вихователів до формування та розвитку творчості дітей дошкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Акмеология: учебное пособие / А. Деркач, В. Зазыкин. СПб.: Питер, 2003. 256 с.
2. Акмеология: учебник / К. Альбуханова, О. Анисимов, В. Асеев и др.; под общ. ред. А. Деркача; Междунар. акмеол. ин-т. М.: Изд-во РАГС, 2002. 681 с.
3. Абульханова-Славская К. Стратегия жизни. М.: Мысль, 1991. 299 с.
4. Данилова Г. Акмеологічна модель педагога в ХХІ ст. Рідна школа. 2003. № 6. С. 6–9.
5. Іщенко Л. Формування творчої індивідуальності дітей старшого дошкільного віку: навчальний посібник. Умань: ФОП Жовтий, 2015. 162 с.
6. Кузьмина Н. Предмет акмеологии. 2-е изд., испр. и доп. СПб.: Политехника, 2002. 189 с.
7. Узнадзе Д. Психология установки. СПб.: Питер, 2001. 416 с.
8. Фошина Т. Исследовательская работа студентов педвузов по проблеме развития творческой личности дошкольника. Университетское образование: сборник материалов 7 Международной научно-методической конференции. Пенза, 2003. С. 160–161.

УДК 159.923

ОСОБЛИВОСТІ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ У СТУДЕНТІВ ІЗ РІЗНИМ РІВНЕМ УСПІШНОСТІ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Камінська О.В., д. психол. н.,
професор кафедри загальної психології та психодіагностики
Рівненський державний гуманітарний університет

У статті описано копінг-стратегії студентів, встановлено взаємозв'язок переважаючого типу стратегії з успішністю навчальної діяльності. Проаналізовано емоційні, когнітивні та поведінкові копінг-стратегії, які поділено на адаптивні, відносно адаптивні та неадаптивні. Виявлено переважаання певного типу копінг-стратегій з урахуванням того, на якому курсі навчаються респонденти.

Ключові слова: копінг-стратегії, адаптивні копінг-стратегії, відносно адаптивні копінг-стратегії, неадаптивні копінг-стратегії, успішність навчальної діяльності.

В статье описаны копинг-стратегии студентов, установлена взаимосвязь преобладающего типа стратегии с успеваемостью в учебной деятельности. Проанализированы эмоциональные, когнитивные и поведенческие копинг-стратегии, которые разделены на адаптивные, относительно адаптивные и неадаптивные. Выведено преобладание определенного типа копинг-стратегий с учетом того, на каком курсе учатся респонденты.

Ключевые слова: копинг-стратегии, адаптивные копинг-стратегии, относительно адаптивные копинг-стратегии, неадаптивные копинг-стратегии, успешность учебной деятельности.

Kaminska O.V. FEATURES OF COPING STRATEGY FOR STUDENTS WITH DIFFERENT LEVEL OF SUCCESS STUDY OF EDUCATIONAL ACTIVITY

The article describes the student's coping strategies, the relationship between the prevailing type of strategy and the success of the educational activity is established. Emotional, cognitive and behavioral coping strategies are analyzed, which are divided into adaptive, relatively adaptive and non-adaptive. The predominance of a certain type of coping strategies has been revealed, taking into account the course in which respondents study.

Key words: *coping strategies, adaptive coping strategies, relatively adaptive coping strategies, non-adaptive coping strategies, success of educational activities.*

Постановка проблеми. Проблема низької успішності навчальної діяльності студентів залишається актуальною, оскільки така особистість по закінченні закладу вищої освіти виявляється неконкурентоспроможною та нездатною ефективно виконувати професійні функції, що не узгоджується із запитом суспільства на підготовку висококваліфікованих фахівців. Отже, аналіз причин неуспішності навчання та чинників, що супроводжують цей процес, є важливим завданням, що повстає сьогодні як перед педагогами, так і перед психологами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на значну кількість публікацій, присвячених аналізу причин неуспішності навчальної діяльності студентів, практично недослідженим залишається вплив на цей процес домінуючих копінг-стратегій особистості.

Копінг-поведінка визначається як така, що спрямована на усунення або зменшення сили впливу стресогенного чинника на особистість. Виділяють три основних підходи в розумінні поняття «копінг»: відповідно до еґо-орієнтованого підходу, копінг-процес розглядається як специфічний еґо-механізм, спрямований на продуктивну адаптацію особистості в скрутних ситуаціях, до якого людина вдається з метою порятунку від внутрішнього напруження; відповідно до другого підходу, копінг-поведінка зумовлюється відносно стійкими особистісними передумовами, що визначають реакцію людини на той або інший стресовий чинник; відповідно до когнітивно-феноменологічної теорії, копінг є динамічним процесом, що залежить як від специфіки ситуації, фази зіткнення зі стресовим чинником, так і від когнітивної оцінки стресора самою людиною [3].

А. Сімак здійснила системний аналіз копінг-поведінки суб'єкта та виявила режими перебігу копінг-стратегій під час взаємодії з аверсивними умовами ситуації (сукцесивний – послідовне використання різних видів копінг-стратегій; альтернативний – чергування копінг-стратегій із поверненням до вихідної; симультанний – одночасне використання декількох видів копінг-стратегій), механізми комплектації копінг-стра-

теґій у копінг-стилі (апроксимація, інтеркаляція, альтерація, флуктуація), механізм розпаду і трансформації структури копінг-стилю та флуктуації між копінг-стратегіями і стилями, тригерні механізми переходу між кризовими етапами [2].

О. Самара досліджувала копінг-стратегії в професійному середовищі та встановила, що серед психологічних особливостей, які сприяють формуванню адаптивних копінг-стратегій, переважають соціально-психологічні чинники, як-от успішність професійної адаптації, ступінь професійної реалізації і використання соціальних мереж у стресових ситуаціях. Такі компоненти, як успішність професійної адаптації і ступінь професійної реалізації, були включені нею в структуру ресурсів середовища копінг-поведінки [1].

І. Корнієнко досліджував ґендерні особливості вибору копінг-стратегій і встановив, що юнаки демонструють значущо занижені, а дівчата – завищені показники за шкалами «пошук соціальної підтримки» та «самозвинувачення» [4].

Незважаючи на наявні публікації, проблема впливу домінуючих копінг-стратегій на успішність навчальної діяльності студентів потребує проведення подальших досліджень.

Постановка завдання. Метою статті є встановлення взаємозв'язку між копінг-стратегіями, які притаманні студентам, та рівнем успішності їхньої навчальної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження проводилося протягом 2017 р. й охопило 68 студентів Рівненського державного гуманітарного університету. В емпіричному дослідженні використовувалася методика діагностики копінг-механізмів (Е. Хем). Використано метод математичної статистики χ^2 -критерій Пірсона. У дослідженні брали участь студенти, яким притаманна низька успішність (середній бал яких становить 3–3,5) та висока успішність (середній бал – 4,8–5), які умовно були розділені на дві групи.

Узагальнені дані представлені в таблиці 1.

Порівняння показників двох груп дозволило виявити статистично значущі відмін-

ності за всіма шкалами, окрім шкали «Протест».

Найбільш значущі відмінності ($\chi^2 = 34,47$ за $\chi^{2kp} = 5,99$, $p < 0,05$) спостерігалися за шкалою «Оптимізм», показники якої переважали в групі студентів із високою успішністю. Такі респонденти вірять у власні сили та можливості, без остраху дивляться в майбутнє, впевнені в тому, що зможуть подолати труднощі, що виникають на шляху до досягнення цілі.

За шкалою «Емоційна розрядка» значно вищі показники отримано в групі з високою успішністю ($\chi^2 = 23,43$ за $\chi^{2kp} = 5,99$, $p < 0,05$). Натомість в осіб, що не здатні до емоційної розрядки, придушення негативних емоцій призводить до накопичення емоційної напруги, що стає основою виникнення особистісних деформацій, появи психосоматичних розладів.

Особи, яким притаманна висока успішність навчальної діяльності, більшою мірою характеризуються схильністю до пасивної кооперації ($\chi^2 = 15,22$ за $\chi^{2kp} = 5,99$, $p < 0,05$), що розглядається як відносно адаптивна стратегія, яка дає можливість об'єднати з найближчим оточенням зусилля в боротьбі із труднощами, які виникли.

Помітно, що неадаптивні стратегії більшою мірою притаманні респондентам із низькою успішністю навчальної діяльності. Так, у них спостерігаються високі показники за шкалою «Покірність» ($\chi^2 = 27,73$ за $\chi^{2kp} = 5,99$, $p < 0,05$). Це пов'язано з оцін-

кою неприємностей, які виникають на життєвому шляху особистості, як зовнішньо обумовлених і таких, що не залежать від самої людини. Натомість представники іншої групи меншою мірою демонструють покірність щодо стресових чинників, оскільки прагнуть контролювати супутні обставини.

Статистично значущі відмінності були виявлені також за шкалою «Самозвинувачення» ($\chi^2 = 22,54$ за $\chi^{2kp} = 5,99$, $p < 0,05$), що пов'язано з оцінкою особистістю стресової події як такої, яку можна було б попередити та не допустити.

За шкалою «Агресивність» також помітні значущі відмінності показників двох груп ($\chi^2 = 37,21$ за $\chi^{2kp} = 5,99$, $p < 0,05$). Агресивність більшою мірою притаманна респондентам із низькою успішністю навчання та проявляється в демонстрації ворожих тенденцій до оточення, що є неоптимальною формою зняття психологічного напруження.

Показники, що вказують на вираженість когнітивних стратегій, представлені в таблиці 2.

Порівняння даних обох груп дозволило виявити деякі відмінності. Так, респондентам із високою успішністю більшою мірою притаманні адаптивні тенденції. У них вищими є показники за шкалою «Проблемний аналіз» ($\chi^2 = 44,26$ за $\chi^{2kp} = 5,99$, $p < 0,05$), що вказує на прагнення виявити причини, які зумовили появу труднощів, проаналізувати наявну ситуацію та не допустити її повторення в майбутньому.

За шкалою «Настанова власної цінності»

Таблиця 1

Емоційні стратегії реагування на стресову ситуацію (%)

Група	Емоційні стратегії							
	Адаптивні стратегії		Відносно адаптивні стратегії		Неадаптивні стратегії			
	1	2	3	4	5	6	7	8
Висока успішність	9,4	30,7	25,4	14	7,4	5,5	5,2	2,4
Низька успішність	12,6	5,2	12,6	5,2	15	20,4	10,7	18,3

Де: 1 – «Протест», 2 – «Оптимізм», 3 – «Емоційна розрядка», 4 – «Пасивна кооперація», 5 – «Пригнічення емоцій», 6 – «Покірність», 7 – «Самозвинувачення», 8 – «Агресивність».

Таблиця 2

Когнітивні стратегії реагування на стресову ситуацію (%)

Група	Когнітивні стратегії									
	Адаптивні стратегії			Відносно адаптивні стратегії			Неадаптивні стратегії			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Висока успішність	32,2	15,6	12,7	6,4	8,6	0,4	8,3	5,2	4,4	6,2
Низька успішність	7,4	5,2	8,7	11,4	9,4	0,4	10,7	8	8,5	30,3

Де: 1 – «Проблемний аналіз», 2 – «Настанова власної цінності», 3 – «Збереження самовладання», 4 – «Відносність», 5 – «Додавання сенсу», 6 – «Релігійність», 7 – «Прийняття», 8 – «Розгубленість», 9 – «Дисимуляція», 10 – «Ігнорування».

вищі показники також спостерігаються в респондентів із високим рівнем успішності навчання ($\chi^2 = 23,11$ за $\chi^{2kp} = 5,99$, $p < 0,05$), що свідчить про їхню більшу схильність сприймати переживання стресової ситуації як можливість отримати новий досвід, розвинути певні особистісні якості.

Статистичний аналіз показників за шкалою «Ігнорування» дозволив встановити відмінності між двома групами ($\chi^2 = 54,17$ за $\chi^{2kp} = 5,99$, $p < 0,05$). Вищими є показники в групі респондентів із низькою успішністю навчальної діяльності, тобто її члени прагнуть не звертати увагу на наслідки, до яких призвели життєві труднощі. Вони не враховують реальний стан речей, не аналізують проблемну ситуацію та нездатні зробити висновки для недопущення її повторення в подальшому.

За рештою шкал не було встановлено статистично значущих відмінностей між показниками двох груп.

Аналіз поведінкових стратегій представлений у таблиці 3.

За шкалою «Співпраця» спостерігається переважання показників у групі респондентів із високою успішністю ($\chi^2 = 27,12$ за $\chi^{2kp} = 5,99$, $p < 0,05$). Такі особи більшою мірою схильні до налагодження конструктивних контактів з іншими людьми, добре проявляють себе в групових видах діяльності.

За шкалою «Відволікання» вищими є показники в групі осіб із низькою успішністю

навчальної діяльності ($\chi^2 = 23,75$ за $\chi^{2kp} = 5,99$, $p < 0,05$). Такі респонденти схильні до ігнорування певних життєвих подій, які сприймаються ними як стресові, прагнуть уникати будь-яких труднощів.

Показники, отримані за шкалою «Конструктивна активність», вищі в респондентів, яким притаманний високий рівень успішності ($\chi^2 = 54,12$ за $\chi^{2kp} = 5,99$, $p < 0,05$). Вони демонструють наполегливість та цілеспрямованість у вирішенні проблемних ситуацій, докладають значних зусиль для досягнення своєї мети.

За шкалою «Активне уникання» переважають показники респондентів із низькою успішністю ($\chi^2 = 21,89$ за $\chi^{2kp} = 5,99$, $p < 0,05$). Такі особи прагнуть будь-якою ціною уникнути ситуації, що сприймається як проблемна, демонструють низьку здатність до конструктивного подолання життєвих труднощів, не здатні впоратися зі складними життєвими обставинами.

Показники за шкалою «Відступання» також переважають у членів групи з низькою успішністю навчання ($\chi^2 = 21,89$ за $\chi^{2kp} = 5,99$, $p < 0,05$). Тобто вони не відчувають у собі сил боротися із життєвими обставинами, демонструють пасивну життєву позицію, сприймають ситуацію як непідвладну їм і тому не хочуть витратити сили на її пропрацювання.

За рештою шкал не було встановлено статистично значущих відмінностей між показниками двох груп.

Таблиця 3

Поведінкові стратегії реагування на стресову ситуацію (%)

Група	Поведінкові стратегії							
	Адаптивні стратегії			Відносно адаптивні стратегії			Неадаптивні стратегії	
	1	2	3	4	5	6	7	8
Висока успішність	21,2	17	5,4	3,3	7,4	30,2	5,2	0,3
Низька успішність	8,2	12,6	2,4	8,4	6,6	4,2	20,6	29,3

Де: 1 – «Співпраця», 2 – «Звернення», 3 – «Альтруїзм», 4 – «Компенсація», 5 – «Відволікання», 6 – «Конструктивна активність», 7 – «Активне уникання», 8 – «Відступання».

Таблиця 4

Виявлення емоційних стратегій реагування на стресову ситуацію з урахуванням того, на якому курсі навчаються респонденти (%)

Група	Респонденти	Емоційні стратегії							
		Адаптивні		Відносно адаптивні		Неадаптивні			
		1	2	3	4	5	6	7	8
Висока успішність	1–3 курс	7,9	31,3	25,7	15,2	7,2	6	4,6	3,2
	4–5 курс	12,6	29,3	24,9	13,4	6,7	4,8	6,5	1,8
Низька успішність	1–3 курс	14,4	8,4	14,3	7,8	11,3	21,8	7,6	14,6
	4–5 курс	9,5	1,3	9,8	4,7	19,3	17,6	4,4	23,8

Де: 1 – «Протест», 2 – «Оптимізм», 3 – «Емоційна розрядка», 4 – «Пасивна кооперація», 5 – «Пригнічення емоцій», 6 – «Покірність», 7 – «Самозвинувачення», 8 – «Агресивність».

Під час подальшого аналізу опрацьовано дані з урахуванням того, на якому курсі навчаються респонденти. Отримані результати представлені в таблиці 4.

У групі респондентів із високою успішністю відсутні статистично значущі відмінності між показниками осіб, що навчаються на різних курсах.

Порівняння даних студентів із низькою успішністю вказує на наявність статистично значущих відмінностей за шкалою «Оптимізм» ($\chi^2 = 7,14$ за $\chi^2_{кр} = 5,99$, $p < 0,05$), де спостерігається переважання показників респондентів, що навчаються на 1–3 курсах, тоді як за шкалами «Пригнічення емоцій» ($\chi^2 = 8,24$ за $\chi^2_{кр} = 5,99$, $p < 0,05$), «Самозвинувачення» ($\chi^2 = 7,89$ за $\chi^2_{кр} = 5,99$, $p < 0,05$) і «Агресивність» ($\chi^2 = 8,11$ за $\chi^2_{кр} = 5,99$, $p < 0,05$) вищими є показники студентів 4–5 курсів. Тобто студенти, які починають навчання, з оптимізмом дивляться в майбутнє, вважаючи, що коли вони закінчать вуз і опиняться перед вибором роботи та зіткнуться із проблемою самостійного фінансово забезпечення, суспільно-економічна ситуація вже покращиться. Натомість респонденти, які вчаться на старших курсах, оцінюють ситуацію більш критично, усвідомлюючи, що можуть зіткнутися з ба-

гатьма труднощами, намагаючися забезпечити собі гідний рівень життя, що і призводить до переважання астеничних емоцій, депресивного емоційного тла.

Розподіл когнітивних стратегій респондентів представлений у таблиці 5.

У групі осіб із високою успішністю значущі відмінності спостерігаються за шкалою «Збереження самовладання» ($\chi^2 = 9,21$ за $\chi^2_{кр} = 5,99$, $p < 0,05$), де переважають показники респондентів старших курсів, що свідчить про більш розвинуту здатність до самоконтролю та саморегуляції порівняно зі студентами, які розпочинають навчання та мають потяг до експериментування. Натомість за шкалою «Розгубленість» ($\chi^2 = 7,54$ за $\chi^2_{кр} = 5,99$, $p < 0,05$) вищими є показники першокурсників, що пов'язано з адаптацією до нових умов і способу життя.

Порівняння показників респондентів із низькою успішністю вказує на наявність статистично значущих відмінностей за шкалами «Проблемний аналіз» ($\chi^2 = 9,23$ за $\chi^2_{кр} = 5,99$, $p < 0,05$) та «Розгубленість» ($\chi^2 = 10,74$ за $\chi^2_{кр} = 5,99$, $p < 0,05$), де вищі показники притаманні студентам, які навчаються на старших курсах, тоді як за шкалами «Відносність» ($\chi^2 = 11,64$ за $\chi^2_{кр} = 5,99$, $p < 0,05$) та «Ігнорування» ($\chi^2 = 17,32$ за

Таблиця 5

Виявлення когнітивних стратегій реагування на стресову ситуацію з урахуванням того, на якому курсі навчаються респонденти (%)

Група	Респонденти	Когнітивні стратегії									
		Адаптивні			Відносно адаптивні				Неадаптивні		
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Висока успішність	1–3 курс	29,3	16,4	9,3	7,3	9	0,2	9,2	9,3	5,6	7,4
	4–5 курс	31,4	15,2	16,4	6,7	8,2	0,6	8,5	3,6	4	5,4
Низька успішність	1–3 курс	4,2	5,3	8,2	14,2	9	0,8	10,3	4,4	8,2	35,4
	4–5 курс	11,5	5,4	8,5	8,3	9,3	0,2	9,3	15	7,3	25,2

Де: 1 – «Проблемний аналіз», 2 – «Настанова власної цінності», 3 – «Збереження самовладання», 4 – «Відносність», 5 – «Додавання сенсу», 6 – «Релігійність», 7 – «Прийняття», 8 – «Розгубленість», 9 – «Дисимуляція», 10 – «Ігнорування».

Таблиця 6

Виявлення поведінкових стратегій реагування на стресову ситуацію з урахуванням того, на якому курсі навчаються респонденти (%)

Група	Респонденти	Поведінкові стратегії							
		Адаптивні			Відносно адаптивні			Неадаптивні	
		1	2	3	4	5	6	7	8
Висока успішність	1–3 курс	25,7	18,3	5	11,2	7,5	28,8	4,3	0,2
	4–5 курс	18,4	11,2	6	16,6	8,2	31,6	7,4	0,5
Низька успішність	1–3 курс	6,3	10,8	2,2	6,4	18,4	2,2	23,3	32,4
	4–5 курс	10,4	12,3	2,8	10,8	12,3	6,4	18,8	26,2

Де: 1 – «Співпраця», 2 – «Звернення», 3 – «Альтруїзм», 4 – «Компенсація», 5 – «Відволікання», 6 – «Конструктивна активність», 7 – «Активне уникання», 8 – «Відступання».

$\chi^2_{кр} = 5,99$, $p < 0,05$) спостерігається переважання показників у студентів 1–3 курсу. Тобто студенти, які закінчують навчання, більшою мірою схильні до конструктивного аналізу проблем і труднощів, оскільки перед ними безпосередньо постає перспектива самостійного життя, необхідність приймати важливі рішення та нести за них відповідальність. Також старшокурсникам властива розгубленість, оскільки вони знають, що скоро їхнє життя кардинально зміниться, їм доведеться шукати роботу та будувати сім'ю. Часто водночас вони відчувають нестачу необхідних ресурсів, що провокує страх і підвищення тривожності. На противагу цьому респонденти, що навчаються на 1–3 курсах, схильні до ігнорування перспектив самостійного життя по закінченні вузу, оскільки не бачать можливості самореалізуватися, а думки про це породжують негативні емоції.

Показники, що вказують на розподіл поведінкових стратегій, представлені в таблиці 6.

Порівняння даних, отриманих у групі респондентів із високою успішністю навчання, свідчить про наявність значущих відмінностей за шкалами «Співпраця» ($\chi^2 = 12,24$ за $\chi^2_{кр} = 5,99$, $p < 0,05$) та «Звернення» ($\chi^2 = 10,62$ за $\chi^2_{кр} = 5,99$, $p < 0,05$), за якими вищими є показники першокурсників. Тобто в таких респондентів вираженим є прагнення до встановлення контактів та співпраці, що сприяє швидшій адаптації до навчання у вузі, пристосуванню до нових умов. Також такі респонденти використовують стратегію звернення з метою отримання допомоги та підтримки з боку оточення.

Аналіз даних групи осіб із низькою успішністю навчання вказує на наявність статистично значущих відмінностей за шкалами «Відволікання» ($\chi^2 = 13,25$ за $\chi^2_{кр} = 5,99$, $p < 0,05$), «Активне уникання» ($\chi^2 = 9,24$ за $\chi^2_{кр} = 5,99$, $p < 0,05$), «Відступання» ($\chi^2 = 14,22$ за $\chi^2_{кр} = 5,99$, $p < 0,05$), де переважають показники студентів 1–3 курсів, тоді як за шкалою «Конструктивна активність» ($\chi^2 = 9,64$ за $\chi^2_{кр} = 5,99$, $p < 0,05$) вищими є показники студентів старших курсів. Тобто студенти 1–3 курсів не схильні до детального обдумування свого майбутнього, оскільки під впливом умов економічної кризи воно здається їм непривабливим, наповненим проблемами та труднощами, що породжує прагнення відволіктися від

таких умов завдяки діяльності, яка приносить особистості задоволення. Із цим самим мотивом пов'язана і стратегія активного уникання, яка проявляється в тому, що студенти намагаються ігнорувати вплив на їхнє життя наслідків кризових ситуацій, не схильні до конструктивного аналізу проблем, які виникають.

Висновки із проведеного дослідження. Адаптивні та відносно адаптивні копінг-стратегії притаманні більшою мірою студентам із високим рівнем успішності навчальної діяльності. Такі респонденти використовують такі емоційні копінг-стратегії, як «Оптимізм», «Емоційна розрядка» та «Пасивна кооперація», тоді як особам із низькою успішністю навчання притаманні такі стратегії: «Пригнічення емоцій», «Покірність», «Самозвинувачення», «Агресивність». Серед когнітивних стратегій у групі успішних респондентів переважають такі: «Проблемний аналіз», «Настанова власної цінності», тоді як у групі неуспішних – «Ігнорування». Відмінності помітні і під час аналізу поведінкових копінг-стратегій. Так, особам із високою успішністю в навчанні притаманні стратегії «Співпраці» і «Конструктивної активності», а респондентам із низькою успішністю – «Відволікання», «Активне уникання», «Відступання». Також помічено відмінності між показниками студентів, що навчаються на різних курсах.

Перспективним напрямом дослідження є вивчення особливостей копінг-стратегій у представників різних вікових груп для виявлення їхнього взаємозв'язку з різноманітними особливостями особистісної сфери.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Самара О. Психологічні особливості стратегій стрес-долаючої поведінки співробітників МНС: автореф. дис. ... канд. психол. наук. Одеса, 2010. 16 с.
2. Сімак А. Аксіопсихологічні чинники вибору копінг-стратегій у підлітків-акцентуантів: автореф. дис. ... канд. психол. наук. Івано-Франківськ, 2011. 22 с.
3. Склень О. Психологічні особливості поведінкових стратегій подолання стресу в професійній діяльності працівників пожежно-рятувальних підрозділів МНС України: автореф. дис. ... канд. психол. наук: Харків, 2008. 22 с.
4. Корнієнко І. Стратегії копінг-поведінки особистості студента в ситуації неуспіху: автореф. дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2010. 20 с.